

SELJUKS PERIOD OF KIRSEHIR: ECONOMIC AND SOCIAL STRUCTURE AND TRACES OF AKHISM

SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE KIRŞEHİR:
İKTİSADİ, SİYASİ, SOSYAL YAPISI VE AHİLİĞİN İZLERİ

Yusuf Kemal ÖZTÜRK¹

Abstract

Kırşehir lived its glorious period in the Seljuk period as an important trade center. That period was the time when Ahi Evran, Hacı Bektaş, Mevlana, Baba İlyas lived in Anatolia. In this respect, The presence and the activities of great number of scientists in the area is a good evidence to prove that Seljuc people gave great importance to the science and literature. However, the attacks of Mogols on the Seljuc reign caused a lost in authority in Anatolia for a certain period of time. These prominent people carried on their activities to keep the Türkmen people together and to keep their spirituality high. The establishment of the Ahilik happened at the same time when the Mogol attacks started to Anatolia. Ahilik whose principles based on morality was established by Ahi Evran. The institution was first established as small scale- retailer and it also organized the economical life in Anatolia. The small city of Kırşehir in central Anatolia, is considered as the center of Ahilik. However, the acceptance of Ahi Evran's living in Kırşehir, it is quite surprising that the signs of the Debbahlık were so little. . Despite this, the presence a place still called Tannery in the city is considered as a sign that such a profession was carried on the city. However, many interesting developments occurred in Seljuk period and the city was invaded by many civilizations. For such a reason, it was found worthy to investigate the economic and social structure of the city in the Seljuk period.

Keywords: Kırşehir, Economic History, Seljuk Period, Akhism, Fütüvvet, Ottoman State.

Özet

Kırşehir, Selçuklu Devleti döneminde önemli ticaret merkezlerinden biri olarak, en parlak dönemini geçirmiştir. Aslında ilgili dönem Ahi Evran'ın, Hacı Bektaş'ın, Mevlana'nın, Baba İlyas'ın Anadolu'da yaşadıkları dönemdir. Bu şekilde, Anadolu'daki ilim ve düşünce adamlarının çokluğu ve faaliyetleri, Selçukluların ilim ve felsefeye verdiği önemin de göstergesidir. Ancak Selçuklu Devleti'ni sarsan Moğol akınları, Anadolu'nun belirli bir süre sahipsiz kalmasına neden olmuştur. Bu şahsiyetlerin Anadolu'daki faaliyetleri ise dağılan Türkmen halkını toparlamak ve maneviyatlarını yüksek tutmak şeklinde gelişmiştir. Zaten Anadolu Ahiliğinin kurulması da Moğol akınları sonucu başlayan Türkmen göçlerinin başlamasına denk gelmektedir. Temelini fütüvvet anlayışından alan Ahilik Teşkilatının kurucusu Ahi Evran'dır. Esnaf birlikleri şeklinde örgütlenen Teşkilat, aynı zamanda ekonomik hayatın düzenlenmesine de hizmet etmiştir. Orta Anadolu'nun küçük kentlerinden olan Kırşehir, Ahiliğin merkezi olarak kabul edilmektedir. Ancak debbahlığın piri kabul edilen Ahi Evran'ın Kırşehir'de yaşadığının kabul görmesi, buna rağmen şehirde debbahlıkla ilgili çok az belirtinin olması oldukça ilginçtir. Buna rağmen Tabakhane olarak anılan bir yerin halen şehirde bulunması bu mesleğin zamanın da şehirde var olduğunun işareti olarak kabul edilmektedir. Ancak asıl konumuz olan Selçuklu dönemi gerçekten ilginç gelişmelere sahne olmuş ve bu süreçte şehir birçok kez el değiştirmiştir. Bu yüzden Selçuklu dönemindeki iktisadi, siyasi ve sosyal yapı incelenmeye değer bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir, Ekonomi Tarihi, Selçuklu Dönemi, Ahilik, Fütüvvet, Osmanlı Devleti.

¹ Yrd.Doç.Dr. Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, El-mek: ykozturk@amasya.edu.tr

GİRİŞ

Kırşehir'in çağlar üstü canlı yaratıklara barınak olduğunu dört çevresini saran hala üzerinde insan el ve emeğinin hatıra ve izlerini taşıyan örenler, inler, mağaralar, Kaleler ve höyüklerden, toprağın alt ve üstünde elde edilen işlenmiş taşlar, heykeller, paralar, avadanlıklar, ev ve ziynet eşyalarından, çeşitli ve renkli çanak ve çömlek kırıntılarından öğreniyoruz.

Vakti ile bol ağaçlar, ormanlarla örtülü dağların yeşil yamaçlarında geniş ve sulak ova ve yaylalarda yaşayan insanların hayvan sürüleri besleyerek, çeşitli hububat yetiştirerek bunların ürünleriyle geçindiklerine hiç kuşku yoktur. İnsan gıdasının başlıca temsil eden buğday ve etin ilk kaynağı, değirmenin ilk kurağı Orta Anadolu olduğu tarihçe bilinen bir gerçektir. Doğudan batıya, kuzeyden güneye doğru uzanan yollar, köprüler, derbentler, kervansaraylar, bu geçitleri koruyan kaleler askeri bakımdan olduğu kadar, ekonomik ve tarihsel yönden de bu bölgenin insan topluluklarını bağrında birleştirip yaşattığının canlı tanıklarındır.

İlk çağlarda kurulan şehirlerin bütün vasıflarını haiz olan Kırşehir'in doğu, güney ve batısını Kızılırmak; kuzeyini Delice çayı kuşatmıştır. Bu çevre içinde kuzeyden Sarıççekdağı, Buzluk, Baranlı; doğudan Ziyaret dağı, İsmailsivrisi, Köpekli, Obruk, Kızıldağ ve Kırlangıç dağları; kuzeybatıdan Aliöllez, Ömerhacılı, Koç dağları, batıdan yağmurlu dağları doğal bir kale halinde çepçevre içine almış, bunların ortasındaki Malya çölü gibi geniş ovalar kanlı savaflara sahne olmuş Kırşehir'in tarihi kaderini belirlemiştir.

Özellikle birinci bölümde inceleyeceğimiz gibi, Kırşehir'in bilinen tarihi Hititlerle başlamış ve bundan sonra da birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.

Ancak asıl konumuz olan Selçuklu dönemi gerçekten ilginç gelişmelere sahne olmuş ve bu süreçte birçok kez el değiştirmiştir. Belki de dönemin Kırşehir'inde hatırı sayılır miktarda döneme damgasını vurmuş şahsiyetlerin yaşaması, özellikle Gülşehri olarak adlandırıldığı yıllarda şehrin önemini artıran en önemli olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her ne kadar o dönemde Kırşehir'de önemli şahsiyetler yaşamışsa da tarih kitaplarının büyük bir bölümünde şehrin adı beklenildiği ölçüde geçmemektedir. Özellikle dönemin iktisadi yapısı ile ilgili bilgi oldukça sınırlıdır. Bu yüzden ikinci bölümde bu sınırlı kaynaklardan şehrin iktisadi ve sosyal yapısı ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

TARİHTE KIRŞEHİR

Kırşehir'in Aldığı Adlar

Dönemler ve egemenlikler değiştikçe Kırşehir'in çeşit çeşit adlarla anıldığını görüyoruz. Kırşehir'in Etiler devrine ait adını bugün bilemiyoruz. Kırşehir, Kibert'in haritasında Akova- Sareverna (Acuae Saravenae) diye kayıtlıdır. Romalılar zamanında da bu adı aldığı anlaşılmaktadır. Yunanlılar da Kırşehir'e Makissos- Mokissos derlerdi şarl Teksiye'nin küçük asya adındaki kitabının üçüncü cildinde ki (şark imparatorluğunun idaresi altında Küçük Asya- Herakliyos zamanında 610-641) harita da küçük Kapadokya sınırları içinde tam Kırşehir'in bulunduğu noktada Parnasos, Mucur'un yerinde Niza şehirleri bulunmaktadır. Gene Roma idaresinde Ogüst zamanından Diyokletin zamanına kadar (M.Ö. 29.M.S. 305) işaretli haritada aynı isimle aynı noktada gözükmektedir. Bu kayıtlara göre Kırşehir'in Kapadokyalılar, Romalılar, Bizanslılar döneminde adının Parnasos olduğu anlaşılmakta ise de kitabında gezdiği yerler hakkında bilgi veren Şarl Teksiye Parnasos ve Niza'dan hiç bahsetmemiştir. Kırşehir'in Bizanslılar zamanında adı Jüstiniyanpolis idi (Önder, 1976:9).

Kırşehir'in Roma idaresi altında iken Acuae saravenae ile Mokisos'un aynı şehir olduğu sanılmaktadır. Sözü edilen şehrin Kayseri'nin güney batısında bulunduğu madensuyu kaynaklarına malik olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber Peutinger tablosu diye anılan eski bir harita kayseri ile Mokissos arasındaki uzaklık Kırşehir'in mevkiine göre daha fazla uzak gösterilmekte olduğundan Mokissos Acuae Sarvenae'in bizzat Kırşehir olup olmadığı düşünmeye değer görülmekte ve bu hususa henüz bir karara varılamamaktadır.

Hicri 295 tarihli Şah Mehmet vakfiyesinde Kırşehri adı geçtiğine, Abbasiler devrinde Anakara'ya doğru giden ordunun içinde bulunan Karlukların Kırşehir'e yerleştiğine göre bu tarihlerde Kırşehri adının verildiği anlaşılmaktadır.

Selçuklular döneminde Kırşehri diye anılan bu il bir ara Gülşehri adını almıştır. Bazı tarihçiler Gülşehri diye anılan yerin Arabsun olduğunu söylemek de iseler de mülkü elinden alınan Şebinkarahisar hükümdarı Muzafferüddin Behramşah'a Kırşehir'le beraber Arabsun'un verildiği düşünülecek olursa her ikisine birden Gülşehri adı verildiği anlaşılmaktadır. Kırşehir vakıflar idaresindeki bir kayıt da Kırşehir'le beraber Arabsuna Kırşehir adı verildiği geçmektedir.

Şecerenamelerdeki: "Ahievran Kırşehri namdiğer Gülşehri de karar edip karhanesin bina etti." Satırları; Hacıbektaş Vilayetnamesindeki: "Meğer ol vakit Kırşehri'nin adı Gülşehri idi" ibaresi bu adlandırmayı sağlamaktadır. Tanınmış tarihçi Ayntab'lı Ayni yirmi beş ciltlik büyük tarihinin birinci cildinde Gülşehri maddesinde "buraya Kırşehri dahi denilir" denmektedir.

Kırşehirli Osman oğlu Mesud'un kitaplarında hem Kırşehri hem Gülşehri adlarına rastlıyoruz. Ayasofya kitapsarayında 4737 numarada kayıtlı eserden birisi Sarf-ı Arabi kitabıdır ki buna müellif emsile- tüt Tasif demektedir. Kitabın sonunda kendi el yazısıyla olan ibare şöyledir: " ....Eşşeyh Mesud bin Osman min-el Rum Elgölşehri..." 1096 numarada kayıtlı Cevahir-ül Fıkıh adlı kitabının birinci yaprağının arkasında da: " Şeyh Mesud bin Osman min-el Rum El- Kırşehri..." yazılıdır. Eski kuyudat ve muharemeradda da Kırşehri diye geçer. Bazı hemşehrilerimiz Tevrat da Kırşehri adının geçmekte olduğunu söylemekte iseler de böyle bir bulguya rastlanılmamıştır (Tarım, 1947:27-30).

Tarih Öncesi Çağda Kırşehir

Kırşehir ve çevresindeki höyüklerden elde edilen bilgilere göre, ilin yazılı tarih öncesi dönemleri de aydınlığa kavuşmaktadır. Hashöyük ve şehir merkezinde (Kale'de) başlayan kazı çalışmaları ile Kaman'a bağlı Çağırkan Kasabası'ndaki kazı çalışmaları halen devam etmektedir. 1986 yılında Japonlarca başlatılan kazı çalışmalarından yeni bilgiler elde edileceği anlaşılmaktadır.

Kırşehir'in Tarih Öncesi Çağda, özellikle Tunç Çağ kültürünün etkisi altında kaldığı görülüyor. Yerleşik hayatla ilgili bilgilere rastlanmamasına rağmen, iyi pişirilmiş, siyah renkli, astarlı çanak - çömlekler bulunmuştur. Höyüğün değişik katmanlarında, çeşitli şekillerde ve renklerde çanak ve çömlekler; daha üstlerde ise taş yapılar göze çarpmıştır. Bu bulgular, ilin Kalkolitik Dönemi, bazı yerlerde ilk Tunç Çağ Dönemi (M.O. 3500 - 2000) yaşandığını göstermektedir. Bu tarih, M.O. 4 binin sonuyla, 3 binin başlanma isabet etmektedir. Çağırkan Kasabası yakınlarındaki Kalehöyük'ün de M.Ö.1750-600 yıllarının medeniyetlerine sahne olduğu sanılmaktadır. Kazılar sonunda 25 metre yüksekliğindeki höyükte çıkan iki büyük küp ve çıkarılan diğer buluntular, yörenin Tarih Öncesi dönemini aydınlatmaktadır. Kırşehir in ilk Çağlarda Anadolu'yu kuzey - batıdan, güney - doğuya, bir baştan bir başa kesen eski ve işlek bir anayolun ortasında, önemli bir durak ve yerleşme yeri olması; İstanbul üzerinden

Suriye ve Mezopotamya'ya giden yollara sahip olması bunu ispatlamaktadır (Cihan, 1990:24).

Hitit Dönemi

M.Ö. II. bin yılı başında Anadolu'ya gelen Hititler'in sayıca az olmalarına karşın, uygarlık ve savaş aracı üstünlükleri ile buraları kolayca elde ettikleri anlaşılmaktadır. Kırşehir, Hititler'in yerleşim alanı olan Kızılırmak yayı içinde olduğundan, Hitit tarihinin olduğu kesindir. Kırşehir'in bu dönemde alt basamakta Kaniş ve Karum'a, üst basamakta da Hattuşaş'a olduğu sanılmaktadır. Küçük şehir devletleri kuran Hititler, Kızılırmak kıvrımı içinde bulunan Proto-Hititler'le kaynaştılar. Yörede ele geçen eserler, bu bilgileri doğrulamaktadır. Kale Höyüğü'nde yapılan araştırmalar, M.Ö. II. binin tarihini yansıtmaktadır. Burada ele geçen çanak ve çömleklere Eski Hitit Krallığı Dönemi'nde de rastlanmaktadır. Çağırkan'daki Kalehöyük'te ve çevresindeki yerlerde yapılan araştırmalarda bulunan çanak ve çömlekler, kitabelerin bulunmasına rağmen döneme ilişkin bilgileri ortaya çıkarmaktadır. "Savcılığın dokuz köyü" yakınlarındaki Aktepe üzerinde bulunan ve Hitit özelliği taşıyan "Öküz Taşı", Mucur yakınlarında bulunan topraktan pişirilmiş iki boğa heykeli, Kırşehir'in Hititler'e bağlı yerleşim alanı olduğunu ortaya koymaktadır. M.Ö.1600'lerden M.Ö. 1700'lere değin Hititler'in yaşadığı yöre bu yüzyıldan M.Ö. 675'e değin Frigler'in yönetimindeydi (Kırşehir Valiliği, 1993:34).

Frig Dönemi

Hitit egemenliğinin zayıflatılmasından sonra, Hititler'le birlikte Anadolu'ya gelip yerleşen Frigler yöreye hakim olmuşlardır. Kızılırmak ve Tuz Gölü'ne kadar sınırlarını genişleten Frigler, M.Ö.1200 tarihinden itibaren başta Batı ve Orta Anadolu olmak üzere, geniş bir alana yayılmışlardır. Tüm Anadolu'yu baskı altına alan ve istilacı bir topluluk olan Frigler, Lidya Devleti'ne egemenliğini kabul ettirdi ve Komana, Mazağa (Kayseri) ve Tyana'ya (Kemerhisar) gibi kentleri topraklarına kattı. Frigler, Kimerler tarafından bozguna uğratılınca, Lidyalılar, Anadolu'nun batı kısmını ele geçirmesine rağmen, Kırşehir ve çevresini ele geçiremediler. Kırşehir, daha sonra M.Ö. 7. yüzyılda Medler'in egemenliği altına girdi.

Pers Dönemi

Med Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Persler, Anadolu'nun tamamını ele geçirdiler. Kırşehir, Perslerin Katpatukya (Kapadokya : Güzel Atlar Ülkesi) adını verdikleri batı kısmını oluşturuyordu. Kapadokya, Tuz Gölü (Tatta Gölü) ile Kızılırmak (Halys)'in güneyinde ve Erciyes Dağı (Argeos) ile Doğu Konya-Niğde Ovası (Bagadaonya) ile sınırlı alana verilen isimdi. Persler, vergi almak suretiyle yöreye hakim oldular. Yöre halkı vergi altında ezilince, çeşitli Kaleler yapmak zorunda kaldı. Kırşehir kıraç topraklara sahip olduğu için kendini koruyacak çabaya girmedi. Persler, Büyük İskender ordusuna yenilince, bu ordular Kırşehir'i ele geçirdiler. Yöre halkının ayaklanmasından sonra, Kapadokya Kralı olarak M.Ö. 332 yılında Ariarates bağımsızlığını ilân etti (Cihan, 1990:27).

Kapadokya Dönemi

M.Ö. 333'de kurulan Kapadokya (Kappadokia) Krallığı Dönemi'nde: Kırşehir ve yöresi yoğun bir baskı gördü. Komutan Evmenes ve daha sonra Antipatos, Kapadokya Krallığı'nı ele geçirmek için bölgeyi savaş alanına çevirdiler ve Ariarates'i öldürdüler. Büyük İskender'in ordusunu yenen II. Ariarates, Kırşehir'in kuzeyine egemen oldu. M.Ö. 220 -163 yıllarında Kırşehir yöresi Galatlar'ın saldırısına uğradı. M.Ö. 2. yüzyıl sonunda Pontus Kralı Mithradaset'in denetimine girdi. Bu yüzyıllarda "Aquaesaravenae" adıyla anılıyordu. Çeşitli komutanların egemenliği altına giren İ'in M.Ö. 85 yılında Romalılar'ın egemenliğine girdiği görülüyor. Roma'ya bağlı halde bir

müddet yaşamını devam ettirmeye çalışan Kapadokya yöresi, M.S.18 yılında Roma imparatoru Tiberius tarafında tamamen kendilerine bağlandı.

Roma Dönemi

Kapadokya, Roma'ya bağlı bir eyalet durumuna düşünce, bir müddet sonra yöreye baskı yoğunlaştı. Kilikya'da da görülen durumdan sonra baskıdan bunalan halk Hıristiyanlığı bir kurtarıcı olarak gördü ve Hıristiyanlık, Kapadokya'da büyük bir hızla yayılmaya başladı. Kırşehir, Doğu ve Batı olarak ikiye bölünen Kapadokya'nın doğu kısmında kaldı. Bu ayrılma, Roma İmparatorluğunun M.S. 395'te ikiye ayrılmasına kadar devam etti.

Bizans Dönemi

Bizans Dönemi'nde Makissos daha sonra da Justinianapolis olarak anılan Kırşehir, ancak adını veren İmparator Justinianus zamanında kent durumuna geldi. Kırşehir halkı, Mazaka' ya (Kayseri) göç etmek zorunda kaldı. Çünkü, Mazaka'da ekonomik hayat daha canlıydı. Yörede piskoposluk dinsel makamının çok altında bir makamın yürütmesi, yörenin o dönemdeki öneminin azaldığını gösteriyor. M.S. 605 yıllarında ise, İran'daki Sasanlı Devleti, Kırşehir'i istila etti. 626'ya kadar yöre Bizans ve Sasanlıların istilasına uğramıştır. Sasanlı Devleti'nin 638 yılında yıkılmasından sonra, 7. ve 8. yüzyıllarda Arap akınları görülmüştür. 647'de Şam Valisi Muaviye, Kırşehir yöresini işgal etmiş, bu akınlar 709 yılına kadar devam etmiştir (Kırşehir İl Yıllığı, 1998:7-8).

Selçuklular Dönemi

1071'de Bizanslıları yenilgiye uğratarak Anadolu'nun kapısını açan Türk orduları, Anadolu içlerine yayılarak Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdular. 1075 yılında Kutalmışoğlu Süleymanşah, Kırşehir'i de Türk topraklarına kattı. Bundan sonraki yıllar Türklerin akın akın Anadolu'ya geldiği yıllardır. Anadolu'nun diğer yerlerine gelip yerleşen Türkler gibi, Kırşehir'e gelenler de oturdukları yurtlara ve yörelere kendi boy ve soylarının adlarını vermişlerdir. Bugün Kırşehir ili sınırları içinde çeşitli Oğuz boylarının varlığına işaret eden adlara rastlanmaktadır.

Haçlı Seferi sırasında Orta Anadolu topraklar tekrar elden çıkmıştır. Danişmentliler, 1120 yılında Kırşehir'i topraklarına kattı. O dönemde Kırşehir, bir ara "Gülşehir" olarak adlandırıldı (Yalçın, 1970:26). 1174'te Kılıçaslan zamanında Kırşehir tekrar Selçuklulara bağlanmıştır. 1186'da ülkeyi onbir oğlu arasında paylaştıranca, Kırşehir Muineddin Mesud'un eline geçti. Tokat Emiri II. Rükneddin Süleymanşah, 1196'da tahta geçti ve kardeşlerini yenerek Ankara ve Kırşehir emiri Muineddin Mesud'un elinden buraları aldı ve kendine bağladı (1203). I. Alaeddin Keykubat, 1128'de Muzaffereddin Muhammed'in elinde bulunan Şebinkarahisar ve yöresini ele geçirmek isteyince yenileceğini anladı ve teslim oldu. Bunun üzerine Alaeddin Keykubat, 'Kardeş geçimsizliğiyle elden ele geçen, yol uğrağı olması nedeniyle kanlı savaşlara sahne olan Kırşehir'i Muzaffereddin Muhammed'e verdi. Mengüçükoğulları'ndan Muzaffereddin'e tımar (öşür, vergi alanı) olarak verilen Kırşehir bu dönemde imar edildi, burası bir kültür kenti düzeyine çıkarıldı. 1245 yılından sonra Kırşehir, Moğol ordularının yaylak ve kışlağı durumunda idi (Basınoğlu, 1981:21). Kırşehir'in Muzaffereddin Muhammed'e verildiği sırada, Baba İshak çevresinde toplanan Türkmen boylarının silahlanması üzerine Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev, 60 bin kişilik bir orduyu yardıma çağırırdı. Bu ordu ile Türkmen beyleri, Malya Ovası'nda karşılaştılar. Ordu komutanı Necmettin Behremşah, ordunun ön saflarına Hıristiyan askerlerini koyarak Selçuklu askerlerinin Türkmen boylarıyla karşı karşıya gelmesini önledi. Bozulan Türkmen askerleri dağıldı (1240). Daha sonra Moğolların saldırısı anlaşma ile

durduruldu. Bu anlaşmaya Moğol Hükümdarı Baycu Noyan ile imzalayan Şemseddin İsfehani, Kırşehir ikta amirliği ile subaşı lığına getirildi.

IV. Kılıç Arslan zamanında Cacaoglu Nureddin, 1202'de Kırşehir'e subaşı oldu. İl, onun zamanında çok gelişti ve bayındır duruma geldi. Güvenlik ve barışa önem verdi (Kırşehir İl Yıllığı, 1968:60).

Osmanlı Dönemi

Selçuklu Devleti; I. İzzeddin Keykavüs ve I. Alaeddin Keykubad zamanlarında en güçlü dönemlerini yaşamış, ancak 1237'de Alaeddin Keykubad'ın vefatı ile de Anadolu'da kargaşalıklar başlamıştı. Bunun sonucunda Anadolu'da ortaya çıkan beylikler içinde, Moğol tesirinden en uzak olan Osmanlılar yavaş yavaş Türk birliğini sağlamaya başladı ve 1299'da Osmanlı Devleti'ni kurdu (Yavuz, 2000:XV-XVII).

Anadolu'da Osmanlı egemenliğinin kesin olarak kurulmasından yani Fatih Sultan Mehmet'in Anadolu Türk birliğini sağlamasından sonra Kırşehir'de Celali isyanları dışında XIX.yy.ın sonlarına kadar kayda değer önemli olaylar görülmez.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahiliğin büyük rolü olmuş, düzenli ordunun yani Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşu sırasında Hacı Bektaş Veli'nin etkileri görülmüştür. Yeniçeriler Hacı Bektaş'ı "Pir" olarak kabul etmişlerdir. Katip Çelebi Seyahatnamesinde; Kırşehir için, havası güzel bir sahrada kurulduğunu, üzerinde bir kalesi olduğunu yazmaktadır.

1527'de Hacı Bektaş Veli'nin torunlarından Kalender Çelebi Ankara-Kayseri yöresinde ayaklanmıştı. Bu ayaklanma büyüyünce Kanuni Sultan Süleyman, Sadrazam İbrahim Paşa komutasında bir orduyu 1528'de Kırşehir yöresine yollamıştır.

1560'lı yıllara gelindiğinde Anadolu'da yoğun bir kargaşa daha yaşanmıştır. Halkı zorla soyan Hakibe Sührap adlı eşkiyalı cezalandırmak için Kanuni Kırşehir beyi Memiş Bey'e emir vermiştir. Fakat durum, yani halktan zorla vergi topladığı Kırşehir kadısının İstanbul'a gönderdiği mektuplardan anlaşılmaktadır. 1580'de Kırşehir'de bazı medrese öğrencilerinin ayaklandığı görülmüştür. Bu öğrencileri cezalandırmak için çıkartılan ferman, bazılarının işine gelmiş, bunları fırsat bilen bir kısım görevliler halka zulmetmeye başlamıştır. 1584'de bu ayaklanmayı bastırmak için gönderilen Mısır valisi Şehzade Mehmet'in adamları bir çete oluşturarak Kırşehir'deki köyleri basmıştır ve suçsuz insanları öldürerek mal ve paralarına el koymuşlardır.

1604-1605'de Hızır isimli bir eşkiya 500-600 kişilik bir güç ile Niğde ve Kırşehir sancaklarını istila edip, yağmalamıştır. Onun öldürülmesinden sonra yerine geçen Bıyık Ali'de, Kuyucu Murat Paşanın Celali isyanlarını bastırmak için çıktığı sefere kadar, bölgede zulüm ve baskısını sürdürmüştür. Yine ünlü Celalilerden Tavil Ahmet Paşanın kardeşi olan Meymun , çevresine topladığı 7.000 kişi kadar bir kuvvetle Kırşehir ve çevresini talan etmiştir. Kuyucu Ahmet Paşa, Meymun ve adamlarını yenilgiye uğratarak öldürmüştür (1607).

Devlet otoritesinin zamanla zayıflaması "ayanları" ortaya çıkarmıştır. Ayanlar Kırşehir ve dolaylarında da etkili olmuştur. Bunlardan Çapanoğulları Kırşehir'de de etkili olmuştur. Devlet ise, ülke düzeninin sağlanması ve asker toplanmasında ayanlardan yardım istemek zorunda kalmıştır. 1797 sonunda Vidin ayanı Paspanoğlu Osman ayaklanınca, devlet Çapanoğlu Süleyman Beyden yardım istemiştir. O da Kırşehir ve yöresinden asker toplamıştır. 1799'da Fransızları Mısır'dan çıkarmak için yapılan hazırlıklar sırasında Çapanoğlu Süleyman Beyin 1866'da başlayan Osmanlı-Rus savaşına asker göndermesine karşılık, II. Mahmut, Süleyman Bey'e 1808'de Şarkikarahisar sancağı, 1810'da Kayseri sancağı mütesellimliğini, 1811'de Kırşehir sancağı mütesellimliğini vermiştir.

Kırşehir XIX. yy. ortalarında önemini yitirmiş ticaret yolları üstünde küçük bir durak yeri haline gelmiştir. Bu sıralarda nüfusu yaklaşık 3500 kadardır. Yüzyılın sonlarına doğru Ankara iline bağlı sancak merkezi halindeki şehrin nüfusu 8.462 olarak gösterilmektedir. Kırşehir kazası merkez kazadır. 185 köy Kırşehir'e bağlıdır. Bu dönemde Kırşehir'de 4 medrese, 1 idadi, 1 rüştiye, 2 iptidaiye, mahalle ve köylerde 25 sübyan mektebi ve 1 Ermeni mektebi vardır. 1603 ev, 10 han, 600 dükkan, 6 kahve, 25 cami, 19 mescit, 1 kilise, 1 kışla 1 depo, 1 cephanelik bulunmaktadır. İdadi mektebi 1889'da yapılarak eğitime açılmış, 1903'de bir tadilat gördüğü belirtilmektedir.

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde Kırşehir, Karaman eyaletine bağlı bir sancak durumundadır. 1867'de sancak haline gelmiştir. 1902'de Ankara'ya bağlı bir sancak olan Kırşehir'e Avanos, Keskin ve Çiçekdağı ilçelerinin bağlı olduğu görülmektedir (Cihan, 1990:29-33).

Kırşehir'de Uygulanan Yönetim Şekilleri

Kırşehir'in eski çağlara ait adı gibi idare şekillerini de kesin olarak tespit edecek belgelerden uzak bulunuyoruz. Romalılar zamanında Kırşehir, Karsıyan ve Mazoka (Mazoka-Mazaka) denilen Kayseri Temine tabi idi. Bizanslılar, Selçuklular, İlhanlılar ve Ertenalılar idaresinde Kırşehir, uzun süre Kayseri ye bağlı olarak kaldı. Selçuklular döneminde Sancak ve il merkezi olduğu ve beratlardan anlaşılmaktadır. Osmanlıların ilk çağlarında Kırşehir, Paşa sancağı olan Konya dan mağda Niğde, Aksaray, Beğşehir, Kayseri ve Akşehirle beraber Türkman vilayeti denilen Karaman eyaletine dahildi.

Kırşehirin Amasya, Niğde, Alaiye, Karahisar la birlikte Mir miram rütbeli bir mutassarrıfın idaresinde bulunduğu, mütesellimler yani Mutasarrıf vekilleriyle idare edildiği; Konya, Niğde, Anakara ya bağlandığı görülmektedir.

Bir aralık H. 1283 yılında bucak, 1285 te ilce, 1286 da tekrar Sancak, Meşrutiyette 1 Eylül 1337 tarihinde bağımsız Mutasarrıflık, Cumhuriyet döneminde İl merkezi olmuştur.

Osmanlılar devrinde Kırşehir Sancağı: Keskindeuekmeden, Süleymanlı, Hacıbektaş ilçelerinden müteşekkildi. Meşrutiyetin son yıllarında Keskin Ankara ya bağlandığından halen Kırşehir ili Kırşehir, Avanos, Çiçekdağı, Mucur, Kaman ilçelerine bölünmüştür (Tarım, 1948:17).

SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE KIRŞEHİR'İN SİYASİ, İKTİSADİ VE SOSYAL YAPISI

Anadolu'nun orta yaylasında, Kızılırmak'ın kucakladığı verimli topraklarda, doğudan batıya, kuzeyden güneye giden yollar üzerinde bulunan, tarihin tanımadığı çağlardan beri canlı mahlûklara barınak olan Kırşehir'in tarihi önemi, bilhassa kültür bakımındadır. Bu anlamda Kırşehir'in bilenen tarihi Milattan önce 2500 senelerine kadar gitmektedir (Tarım, 1938:6). Ancak çalışmamızın bu bölümünde öncelikle asıl konumuz olan Selçukluların Anadolu'daki ve özellikle de Kırşehir'de ki etkilerini, siyasi yapısını kronolojik bir sırayla incelemeye çalışacağız. Daha sonra, Kırşehir'de o dönemde bulunan önemli isimlere kısaca değindikten sonra, aynı dönemdeki, belirli bir süre Gülşehir olarak anılan Kırşehir'in iktisadi ve sosyal yapısını incelemeye çalışacağız.

Selçuklu Devletinin Anadolu'daki Siyasi Gelişimi ve Kırşehir'in Durumu

Daha Önce de Belirttiğimiz gibi Kırşehir, Etiler tarafından kurulmuş bir kasabadır. Nitekim şehrin tam ortasında yükselen Höyük (Kale) ilk çağlarda kurulan şehirlerin karakteristik işareti olarak hâlâ ayakta durmaktadır. 1931 yılında Fransız arkeologlarından Loui Delaporte tarafından Dulkadirli köyündeki Hashöyük'te yapılan ve yarıda bırakılan kazıda Etiler'e ait eserler elde edilişi, Kızılırmak yanında

Savcılıdokuz köyünün ilerisindeki höyüğün üzerinde bulunan ve Eti karakterini taşıyan öküz taşı, Mucur yakınlarında çıkan topraktan pişirilmiş iki boğa heykeli bu sanıyı kuvvetlendiren eserlerdir (Tarım, 1947:10-11).

Etiler'den (M.Ö. 1650-1200) sonra sırasıyla Frikyalılar (M.Ö. 1200-675), Persler (M.Ö. 546-332), Yunanlılar (Kapadokya Kırallığı dönemi: M.Ö. 332-M.S. 18), Romalılar (M.S. 18-395), Bizanslılar (395-1070) Kırşehir'de hüküm sürmüşler, 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonrada, Anadolu tarihinde olduğu gibi, Kırşehir tarihinde de Türk-İslâm hâkimiyeti devri başlamıştır.

Kırşehir'e ad olarak, Etiler'in Akuva Saravena, yani Suşehri, Yunanlılar ve Romalıların Cihamanen, Mokissos, Parnossos, Bizanslıların Jüstinianapolis, Selçukluların bir ara Gülşehir adını verdiklerini daha önce de incelemiştik.

Kırşehir'in eski ailelerinden Hacı Çakıroğlu B. Ömer Köker'in elinde bulunan H. 290 tarihli Hacı Tura oğlu Şah Mehmet Vakfiyesinde " Kırşehri" adını geçmesi, bugünkü "Kırşehir" adının eskiliğini de ortaya koymaktadır. Bu "Kırşehri" adının Abasiler devrinde darü'l-Cihad Anadolu'ya akın eden ve bu topraklarda yerleşen Türk akıncıları tarafından verildiği sanılmaktadır (Tarım, 1948:8).

Görünen odur ki, Kırşehir ve Gülşehir adları Türkler tarafından verilmiştir. Bunlardan Gülşehir adı, özellikle Selçuklular döneminde daha yaygın olarak kullanılmıştır. Nitekim Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi'nde Kırşehir'in o günlerdeki durumu şu parçada ne güzel canlandırılmıştır:

Ol zaman Kırşehri ulu şehr idi
Orta yerinden akan hem nehr idi
On sekiz bin derler evi var idi
Bürcü bâru çevresi hisar idi

Mensur Vilâyetnâme'nin 107. sayfasında da aynen şu satırlar vardır:

"Meğer ol vakit Kırşehri'nin adı Gülşehri idi. Dopdolu mescitler, câmiler ve medreseler çok idi. Ma'mur şehir idi. Müderrisler ve müftüler ve âlimler ve kadılar ve kâmiller ile şehrin içi dopdolu idi." (Gölpınarlı, 1990:49).

Kırşehir Vakıflar İdaresinde eski defterlerde, "Arabsunla Kırşehri'ne Gülşehri denilir." Ve Ahi Evran'a ait Şecerenâmede " Gülşehri nam-ı diğer Kırşehri de kârhanesini bina eyledi." Gibi kayıt ve satırlar, Gülşehri adının Kırşehri adından daha meşhur olduğunu gösteriyor. Yine bu ad, 13, ve 14, yüzyılların iki büyük şâirinin, Ahmed-i Gülşehri ve Mesud-ı Gülşehri'nin de isimlerine örnek olmuştur. Anadolu Türk tarihinde adı " ilk Türkçeciler" arasında sayılan, Mantıku't-Tayr ve Feleknâme edli eserlerin sahibi Ahmed-i Gülşehri (Kocatürk, 1982:26) adı ile birlikte şu mısralarla bu adı edebiyat tarihimize mal etmiştir.

Hasse şimdi tâze Gülşehri gülü
Kim göze göstermez esrû sümbulü

Ahmed-i Gülşehri'den yüzyıllar sonra gelen halk şâiri Dadaloğlu'nun şu dörtlükleri de, Kırşehir'in bir gül yurdu, güller diyarı olduğunu ispat eder niteliktedir:

Çıktım yükseğine seyrân eyledim
Al yeşil bahçeli Kaman görünür
Fırkat geldi ah eyledim, ağladım
Kılıçözü çayır çemen görünür.

Biter Kırşehirinin gülleri biter
Çırpınır dalında bülbüller öter
Çok olur güzeli hep yeni yeter
Kaşının üstünde keman görünür.

İshak Refet İşıtman'ın yazdığı, Ahmet Adnan Saygun'un bestelediği Gülşehri Marşı da, aynı tarihî gerçeği ölümsüzleştiren ayrı bir belgedir:

Bilgeler yatağı, bilgi kaynağı
Gülüsün sen gelin Anadolu'nun...
Burada yok seni sevmeyen gönül
Gülşehri, Gülşehri, güller gibi gül! (Tarım, 1948:19-20)

Yıllarca her yönden taşıp gelen insan topluluklarının çarpıştığı, boğuştuğu, kan ve ateşle yoğurduğu Anadolu, Etiler'den sonrada zaman zaman Türk Kabilelerinin akınlarına uğramıştır. 1071 yılında Malazgirt'te Büyük Selçuklu hükümdarı Alparslan'la Bizans imparatoru Diyojenis arasında vukua gelen ve tarihin seyrini değiştiren büyük zaferden sonra Kutalmış Oğlu Süleyman ve haleflerinin merkezi Konya da olmak üzere kurdukları Anadolu Selçukluları devleti idaresinde sayılı şehirler arasında bulunan Konya, Kayseri, Sivas vb. gibi şehirlerin yanında Kırşehir de büyük bir ehemmiyeti haiz idi. Bu durum şüphesiz, Anadolu'ya ekonomik bir nizam kazandıran Ahi Evran'ın, Türk diline garip name gibi bir şaheser kazandıran Aşık Paşa'nın, Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'nin fikir ve yolunu, yani mevleviliği Kırşehir'e getiren Şeyh Süleymanı Türkmânı ile, Şeyh İsâ Mahmud ve Şeyh Kaya'nın kurmuş olduğu veyahut da adına kurulmuş olan zâviyelerin yanı sıra, Caca Bey Medresesi'nin Kırşehir'in merkezinde; Hacı Bektaş-ı Veli'nin tesis etmiş olduğu zâviyenin ise, Kırşehir'in hemen yakınında bugün kendi adıyla anılan Hacı Bektaş kazasında yer alarak faaliyetlerini asırlarca burada devam ettirmelerinden; keza XIII. Asrın artaları veya sonlarıyla XIV. Asrın başlarında yaşamış olan Ahmed-i Gülşehri'nin eserlerini Kırşehir'de kaleme almasından ileri gelmiştir.

Selçuklular devrinde Kırşehir, bazen Danişment oğullarının eline geçmiş bazen Selçuk hükümdarları, eski bir anâneye itibaren topraklarını oğulları arasında taksim ederken herhangi birisinin payına düşmüş, bazen de birini yere vuran bir kardeşten diğerine mal olmuştur (Tarım, 1938:20-23).

Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuran Kutalmış oğlu Süleyman 1086'da ölünce, Anadolu Selçukluları altı yıl süren bir kargaşa dönemi yaşadılar. 1092'de I. Kılıç Arslan'ın başa geçmesi ile devlet yeniden güçlendi. Ancak 1097'de I. Haçlı Seferi sırasında Orta ve Batı Anadolu'da kazanılan toprakların büyük bölümü yitirildi. I. Kılıç Arslan Danişmentli Emir Gazi Gümüştekin ve Kayseri Emiri Hasan Bey'in yardımlarıyla Haçlılar'ı durdurmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Haçlı saldırısı bittikten sonra,

Anadolu Selçukluları ve Danişmentliler toparlandılar ve birbirleriyle rekabete başladılar. 1103'te Maraş yöresinde Selçuklular Danişmentliler'i büyük bir bozguna uğrattılar. I. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra(1107) oğulları arasında çıkan taht kavgaları yüzünden Anadolu Selçukluları sarsıntı geçirince, Danişmentliler 1120'lerde Kırşehir'i aldılar. Ama I. Mesud'un yerine geçen oğlu II. Kılıç Arslan,1174'te Danişmentli devleti'ni tümüyle kendine bağladı. 1186'da ülkeyi 11 oğlu arasında paylaştığında Ankara, Çankırı, Kastamonu ile birlikte Kırşehir Muinettin Mesud'a düştü. Kısa bir süre sonra kardeşler arasında taht kavgaları başladı. Konya'yı ele geçiren Sivas Emiri Kudbeddin Melikşah, kendisini veliht ilân etti ve babası ile birlikte Kayseri Emiri kardeşi Nureddin Sultanaşah üzerine yürüdü. Kudbeddin Melikşah'ın baskısından yılan II. Kılıç Arslan, Kayseri kuşatması sırasında Nureddin Sultanaşah'ın yanına kaçtı. Ancak, orada da fazla kalamayarak Ulu Borlu Emiri Gıyaseddin Keyhusrev'in yanına gitti. Onu kendine veliht yaptıktan sonra Konya da bağımsızlığını ilan eden oğlu Kudbeddin Melikşah'ı yendi. Ardından Kayseri üzerine sefere çıktı, ama kuşatma sırasında öldü(1192).Anadolu Selçuklu tahtına I. Gıyaseddin Keyhusrev çıktı. Ancak, Tokat Emiri II. Rukneddin Süleyman Şah, 1196'da tahtı ele geçirdi ve kardeşlerini birer birer yendikten sonra Ankara, Kırşehir Emiri Muineddin Mesud üzerine yürüdü. Ankara kalesi'ni üç yıl kuşatma altında tuttu. Sonunda kaleyi ele geçirdi ve kardeşini öldürttü. Böylece Muineddin Mesud'un bölgesi içinde yer alan Kırşehir de merkeze bağlanmış oldu (Yurt Ansiklopedisi, 1983: 4912).

1220'de tahta çıkan I. Alaeddin Keykubad, 1128'de Mengüçükler'in Erzican-Kemah koluna son verdi. Mengüçüklü Alaeddin II. Davudşah'ın kardeşi Muzaffereddin Muhammed'ce yönetilen Şebinkarahisar ve yöresini ele geçirmek istedi ve bu amaçla Mübarizeddin Ertokuş'u bir orduyla Şebinkarahisar'a gönderdi. Direnmeyeceğini anlayan Muzaffereddin Muhammed, kaleyi kan dökülmeden teslim etti. Alaeddin Keykubad da, buna karşılık ona Kırşehir'i verdi. Esasen âlim ve Fâzil bir insan olan Mengüçüklüoğlu, Gülşehri adı verilen yeni tımarını, vücuda getirdiği eserlerle gerçekten bir gül ve kültür şehri mertebesine yükseltti (Tarım, 1948:13). 625 tarihinde Kırşehir'e yerleşen Muzafferüddin Behramşah, Kırşehir'de kendi adını taşıyan bir medrese yaptırdı. Kılıç Arslan'ın oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Cibril İbn-i Caca Bey tarafından 1272 yılında üstü kubbe ile örtülü olarak yapılan Hey'et (Gökbilimleri) Medresesi ile birlikte, Muzaferüddin Behramşah Medresesi'nin, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son zamanlarında Kırşehir'in önemli bir Kültür ve eğitim merkezi olmasındaki rolü büyüktür.

I.Alaeddin Keykubad'ın ölümünden sonra (1237) başa geçen II. Gıyaseddin Keyhusrev döneminde (1237-1246) ülke de huzursuzluklar baş gösterdi. Adıyaman yöresinde peygamberliğini ilân ederek ayaklanan Baba İshak'ın çevresinde toplanan Türkmen Boyları kısa sürede silahlandılar ve Tokat-Amasya yöresine kadar ilerlediler. Onları durdurmak için Mübarizeddin Armağanşah'ı görevlendiren II. Keyhusrev, Beyşehir gölü kıyısındaki Kubadâbad Sarayı'na sığındı. Mübarizeddin Armağanşah, Baba İshak'ı yenip öldürdüyse de, ayaklanma sona ermedi. Konya'nın tehlikeye düşmesi üzerine II. Gıyaseddin Keyhusrev, Erzurum'da Moğollar'a karşı bekletilen orduyu yardıma çağırdı. Selçuklu hizmetindeki Frank ve Gürcü askerleriyle 60.000 kişiyi bulan ordu, Necmeddin Behramşah komutasında Kırşehir'e doğru ilerlemeye başladı. İki güç Kırşehir'de Malya denilen yerde (bugünkü Malya ovası) karşılaştılar. Behramşah ordunun ön saflarına Hıristiyan Askerleri koyarak, Selçuklu askerlerinin Türkmen boylarıyla doğrudan karşılaşmasını önledi.Hıristiyan askerlerin saldırısı ile bozulan Türkmenler sonuçta yenildiler. Ayaklanma böylece bastırıldıysa da devlet büyük sarsıntı geçirdi. Bundan yaralanan Moğollar Anadolu üzerine saldırıya geçtiler. 1243'te Köseadağ savaşında yenilen Anadolu Selçukluları, Moğollar'a vergi veren devlet durumuna düştüler (Yurt Ansiklopedisi, 1980:4912).

Selçuklu Sultanı'nın Moğollar'ın himayesine girmesinden sonra Kırşehir, Moğol ordularının yaylak ve kışlağı haline gelmişti. Bu ordular Malya Ovası'nda barınırlardı. Bir ara, Moğol Kağanı tarafından Pervane Muineddin'in babası Sahib Mühezzibüddin'in vefatı dolayısıyla Kırşehir emâreti rütbesini vezirlik menşuru ile birlikte Sahip Şemseddin'e göndermişti.

Anadolu'ya yapılan ikinci Moğol baskısından sonra Selçuklu tahtına IV. Kılıç Arslan geçti. Bu tarihte vezir Muineddin Pervane'nin yandaşı olan Caca Oğlu Nureddin de Kırşehir'e subaşı olarak göreve gelmişti. İl onun zamanında imar edilmiş, bayındır duruma getirilmişti. Caca oğlu diğer yöneticilerle anlaşarak IV. Kılıç Arslan'a karşı ülkeyi yönetmek isteyen Muineddin Pervane'nin tarafını tuttular. 1277'de Memlûkler, İlhanlı-Selçuklu ordusunu yenince, Caca oğlu esir düştü ve Mısır'a götürüldü. Anadolu bu dönemde büyük ayaklanmalara sahne oldu.

Moğollar'ın Anadolu'ya tayin ettikleri valilerin ağır zulümleri, baskıları, Selçuklu memurlarının idaresizlikleri, halk üzerinde ağır tahriklere yol açıyordu. Bu tarihte Kırşehir emiri olan, Moğollar'a karşı uzlaştırıcı bir siyaset güden Nureddin Caca, ili nispeten huzur ve sükûnete kavuşturmuş, heyet (gökbilimleri) medresesi kurarak da ilmi ve alimi korumuştur. Ancak bu dönemde, Mısır Memlûklü Sultanı Baybars'ın 1277'deki Anadolu seferi sırasında Muineddin Pervane İlhanlılar'la Memlûklüler arasında ikili oynadı. Moğol komutanlarından Toktu ve Todan Kırşehir kışlalığından Elbistan'a doğru harekete geçti ve böylece savaş başlamış oldu. Muineddin Pervane ve Caca oğlu birleşik aşiret kuvvetleriyle Selçuklu sultanına mülâki oldular (Tarım, 1947:23-37).

Yapılan savaşta İlhanlı-Selçuklu ordusu yenildi. Savaş sırasında Selçuklu askerlerinin büyük bir bölümü Memlûklere katıldı. Baybars birçok Anadolu bey ve komutanlarını tutsak alarak götürdü. Bunların arasında Nureddin Caca ve kardeşi Sıracüddin İsmail Caca da bulunuyordu. Muineddin Pervane ise savaş alanından kaçarak Tokat'a sığındı. İlhanlı hükümdarı Abaka Han, yenilgiyi duyunca büyük bir ordu ile Anadolu üzerine yürüdü, her yeri yakıp yıktı, binlerce kişiyi öldürttü. İkili oynayan Muineddin Pervane'yi idam ettirdi. Bu seyir içerisinde İlhanlılar'ın baskıları daha da arttı. Zulümden yılmış olan Anadolu halkı ise fırsat buldukça ayaklanma başlattı. İlhanlı hükümdarı Argun Han'ın III. Gıyaseddin Keyhüsrev'i boğdurtmasından sonra tahta II. Mesut geçti. Bu sırada İlhanlı komutanı Baltu Noyan Anadolu'da bağımsız davranmaya başlayınca, Mahmut Gazan Han (1295-1304) Anadolu'ya Kutluğ Şah komutasında 30.000 kişilik bir ordu gönderdi. Kırşehir'de Malya Ovası'nda yapılan savaşta Baltu Noyan yenildi ve kaçtı. Bu savaş sırasında Kırşehir büyük tahribata uğradı. Moğol hakimiyeti kırılmaya başlayınca, halk Türkmen beylerinin sancağı altında birleşmeye başladılar. Gazan Han'ın Tebriz'e gitmesiyle ülke dört mali bölgeye ayrıldı, Kırşehir de Maliye Veziri Şerefeddin Osman'a bırakıldı. Sonuçta 243 yıl varlığını sürdüren Selçuklu Devleti 1308'de yıkıldı.

Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra Kırşehir de eski önemini kaybetti ve halkı fakir düştü. Öyle ki, Kadı Burhaneddin sahipsiz ve fakir kalan şehri yeniden onardı. Osmanlı devleti ile düştüğü ihtilaf sebebiyle şehrin çevresine hendek kazdırdı ve şehrin Osmanlıların eline geçmesini engellemek istedi (Esterabadi, 1990:367).

Selçuklular Anadolu'ya hakim olduğu süre içinde önemli eserler vücuda getirdiler ve bunların önemli bir bölümü de günümüze kadar kalmayı başardı. Kırşehir yöresinde, özellikle tüccarların geçiş güzergahında olması dolayısıyla birçok han günümüze kadar varlığını korumuştur. Bunlardan Beziciler, Attani, Hasan, Pamukçu, Kadı Meceddin Türkmen Pazarı, Kırşehir Kasaplar Çarşısı, Taş Pazarı önemli olanlarıdır ve birçoğu Cacaoğlu Vakıfları için vakfedilmiştir. Hanların yanısıra önemli medreselerde yaptırmışlardır ki, bunların en önemlisi Nureddin Caca'nın yaptırdığı medresedir.

Bunun yanında Havraniye Medresesi, Mengüceklerden Muzaffereddin Behramşah'ın Medresesi, Hızırağa Medresesi, Şeyh Muslihiddin Medresesi adı bilinen beş medresedir. Ayrıca birçok cami ve mescid, hayır müesseseleri, imaretler, zaviyeler Selçukluların bu bölgedeki hakimiyetlerinin göstergesi niteliğindedir (Kılıç, ?:117-121).

Kırşehir'de Selçuklular Dönemindeki Önemli İsimler

Aşıkpaşa (1271-1373): Türbesindeki kitabeye göre, 1271 yılında doğmuş, 1373'te ölmüştür. Asıl adı Ali'dir. Eşinin adı Hacı Hatun olduğu, Elvan, Selman (Süleyman), Hasan Can, Kızılca adlarında oğulları, Melek adında kızı olduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Dedesi Baba İlyas, Horasan'dan Anadolu'ya göç eden erenlerdendir. Babailer tarikatının kurucusudur. Kayseri'de bir müddet kadılık yapan Baba İlyas, 1227 yılında Amasya'da Hanıkâhı Şeyhi olmuş, 1258 yılında vefat etmiştir. Mezarı Amasya'da İlyas Köyü'ndedir.

Aşıkpaşa'nın babası Muhlis Paşa hakkında geniş bilgi yoktur. Selçuklu isyanı sırasında 6 ay kadar Konya tahtında oturduğu yazılmaktadır. Muhlis Paşa'nın Eskişehir'e giderek Ertuğrul Gazi ile görüştüğü, büyük iltifat gördüğü, bu görüşmede Osman Bey'in de bulunduğu, torunu Ahmet Aşık'ı Aşık Paşazade Tarihi adlı kitabında yazılıdır. Osman Bey'in kaynatası Şeyh Edebali, Kırşehir ahilerinin büyüklerindedir. Aşıkpaşa, Süleyman Türkmani gibi devrin zahiri ve batını ilminde olgunluğa ermiş bir kişiden feyz ve ışık alarak yetişmiştir. Yaşadığı devirde Fars dili, ilim ve şairler arasında çok yaygın olarak kullanılmakta iken, Garipname isimli eserini Öz Türkçe olarak yazmış, Türk ve Tacik dillerini gaflet uykusundan uyandırmak için şu şiiri yazmıştır:

Türk diline kimse bakmaz idi,
Türlere her giz gönül akmaz idi.
Türk dahi bilmez idi el dilleri,
İnce yolu ol ulu menzilleri.

Türk dilinde yeni manalar bulalar,
Türk, Tacik cümle yoldaş olalar,
Yol içinde birbirini yermiye
Dile bakıp manayı her görmiye (Önder, 1989:318-319)

Görüldüğü gibi Aşıkpaşa'da Türkçe tutkusu önemli bir yer tutar. Türkçe dil kaidelerine uygun birçok kelime türetmesi de Ondaki dil şuurunun ne kadar derin olduğunun göstergesidir. (Yavuz, 2000:XXXV).

Cacabey: Kırşehir emiridir. Kırşehir'e büyük hizmetler görmüş tarihi şahsiyettir. Cacabey'in babası Ceceli aşiretinin beyi Bahaddin Caca'dır. Caca Bey'in 1240 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Gençliği hakkında bilgi yoktur. Moğol istilası yıllarında Moğollar'ın dikkatini çekerek kısa zamanda büyükler arasına karışmıştır. III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Anadolu'da pek çok hayrat yaptırmıştır. Eskişehir'den Tokat'a oradan da Kırşehir'e tayin edilmiştir (Şapolyo, 1967:6).

Kırşehir'e geldiği zaman asi Emirhor Esededdin üzerine yürümüş, hepsini kılıçtan geçirmiştir. Caca Bey, bir ara Mısır Memlûk'u Sultan Baybars'a esir düşmüşse de

sonradan serbest bırakılmıştır. 1270 yılında Hacı Bektaş Veli, 1273 yılında Mevlana ile görüşmüştür. 1272 yılında bir medrese kurarak ismini ebedileştirmiştir. Şehrin tam ortasında olan bu medresenin kubbesi açık ve altında su kuyusu vardır. Astronomi çalışmaları yapılmış olan medresede, şimdi minare olarak kullanılan bir de kulesi rasat kulesi vardır.

Cacabey'e ait Arapça ve Moğolca 4 vakıfname bulunmaktadır. Bu vakıfnamelerde Kırşehir Emiri Nur El-Din Cebra'il Caca, başlıca Kırşehir, İskilip, Koçhisar, Eskişehir içinde ve civarında ve bir kısmı da Ankara, Konya ve Aksaray vilayetinde bulunan bütün mal ve mülkünü kısmen kendi ahfadına ve Kısmen de bu şehirlerde bulunan medrese, cami, han ve başka müesseselere vakfetmiştir. Vakfın idaresine ait meselelerle kendi arzularını ve sarfiyatla ilgili esasları Arapça ve Moğolca vesikalara yazdırmıştır ve bunlarda bütün mal ve mülkü sayılmaktadır. Şu anda bu vakfiyelerin, birbirini tamamlayan üç nüshası bulunmaktadır. Bunlar; İskilip elyazması (Arapça), birinci Kırşehir elyazması (Arapça-Moğolca) ve ikinci Kırşehir elyazması (Arapça-Moğolca)'dır (Temir, 1989:1).

Süleyman Türkmani: XIII. yüzyılda Anadolu'ya gelen Türklerdendir. 1214 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Dedesi Türkmen Beyi olduğu için Türkmani denilmiştir. Mevlana'dan ders almış, Mevlana'nın ölümünden sonra oğlu Sultan Veled'in müridi olmuştur. 1239 yılında Mevleviliği yaymak üzere Kırşehir'e gelmiştir. Süleyman Türkmani, Aşık Paşa'nın hocası idi. Tezkereci Evliya adlı bir eser yazmıştır. Süleyman Türkmani 1298 yılında Kırşehir'de vefat etmiştir.

Ahmed-i Gülşehri: 1250 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. O devirde Kırşehir'e "Gülşehri" denildiği için, Gülşehri olarak anılmıştır. Gençliğinde edebiyat ve tasavvuf öğrenmiştir. Ahi Evranı Veli ile 50 yıl beraber yaşamıştır. Ahi olduğu anlaşılmaktadır. Farsça ve Arapça öğrenmiş, ancak O, Öz Türkçe yazmıştır. Ahi Evran'ın ölümünden sonra Ahilik Postuna oturmuştur. 1335 yılında ölen Ahmed-i Gülşehri çok ince ruhlu bir şair idi; "Her ülü kendime yar eylerem, Her gece vasfını tekrar eylerem, Her seher kim gül çemende açıla, Kamudan ilkin bana karşı güle" dizeleri de bunu kanıtlamaktadır.

Ahi Evran-ı Veli: XIII. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya göç etmiştir. Denizli, Konya ve Kayseri'den sonra 1266 yılında Kırşehir'e yerleşmiştir. Gençliğinde debbağlık sanatını öğrenmiş, kısmen ticaretle uğraşmıştır. Önce debbağ esnafının piri, sonrada tüm Türk İslam esnafının piri olmuştur. Ahi Evran, kurduğu inanç düzeni ile esnafı uyarmış, ahlaki ve sosyal kuralları ile dayanışmayı sağlamış, ekonomik yaşamı canlandırmıştır. Ahlak ile sanatı bir ahenk içerisinde birleştirerek, Ahi Teşkilatını kurmuş ve tüm Anadolu'ya yaymıştır.

Ahi Evran-ı Veli 1236 yılında Horasan'da doğmuş, 92 yaşında Kırşehir'de vefat etmiştir. Türbesi Kırşehir'dedir (Şapolyo, 1967:20-22).

Selçuklular Döneminde Kırşehir'in İktisadi, Sosyal Yapısı ve Ahiliğin Ekonomik Hayata etkisi

Selçuklular döneminin iktisadi kuvvetini ziraat, sanayi ve ticaret faaliyetleri oluşturmaktaydı. Göçebe Türkmenler daha çok tarım ve hayvancılıkla uğraşmakla birlikte, dokuma, deri ve silah sanayii de bu dönemde gelişmiş sektörler arasındadır. Özellikle Ahiler tarafından teşkilatlandırılan Selçuklu sanayii, deri işlemecilerinin oluşturduğu debbağlar grubu başta olmak üzere döneme damgasını vurmuştur (Kılıç, ?:124).

Bu dönem içerisinde Kırşehir'in konumu ise yadsınamayacak kadar önemlidir. Selçuklular devletinin Başkenti olan Konya'nın üçyüz kilometre kuzeyinde adını

tarihleştiren bir şehir, Kırşehir doğmuştur. Bir dönem, Gülşehir diye anıldığını gördüğümüz Kırşehir'in bu altın çağı, gerçekten incelenmeye değer bir bölümdür.

Eski vakfiyelerde adı geçen: bağlar, bahçeler, hanlar, hamamlar, değirmenler, pazarlar; sukulkeltanin, sukulhaffafin, sukulneccrin, sukulcerihain, sukulkassarın, sukulbakkalin, sukulkassabin... gibi, bağrında yaşattığı 70-80 bin nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için her meslek ve zanaat erbabını çarşı içinde ayrı ayrı bölümlerde toplayan arastalar, bedestanlar, hala ayakta duran eserler, köylere kadar yayılan camiler, mescitler, medreseler bu gelişimin izleridir (Tarım, 1947:47).

Gerçekten de Cacabey vakfiyesinde, ikinci Kırşehir elyazmasının özellikle 4- 125. satırları arasında bahsedilen bağ, bahçe, üzümlük, sulak tarla, değirmen ve çiftliklerden o dönemde Kırşehir'in zengin bir arazi yapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır (Temir, 1989:142-146).

Yine Vakfiyede okunabilen satırlara göre gelir kaynakları 109 kalemdir. Vakfedilen emlak ve arazinin bolluğu ve genişliği, bu arazi sahipleri içinde tanınmış şahsiyetler adının geçişi, bilhassa şahit künyeleri arasında uzak diyarlardan gelmiş ve Kırşehir'e yerleşmiş insanların bulunuşu Kırşehir'in o çağlardaki gelişimini açık bir şekilde belirtmektedir.

Özellikle de, Vakfiyenin 169. satırından itibaren 237. satıra kadar Kırşehir içerisinde çarşı ve pazarlardan, diğer mülk ve yer adlarından, işyerlerinden bahsedilmektedir. Sayıca oldukça çok olan bu adlardan "Bakkallar, Kasaplar, Kunduracılar, Marangozlar, Eskiciler, Fırıncılar, Çırpıcılar, Bezciler, Helvacılar, Cerrahlar, Terziler sokağı (Temir, 1989:110-113) gibi yerlerden bahsedilmekte ancak çoğu zamanla yok olmuş, dolayısıyla adları da unutulmuştur. Bugün, "Kale" ve "Eski Kasaplar" denilen ve şehrin merkezinde yer "ala höyük" ile çarşı vakfiyedeki yer adlarından, özellikle "Uzun çarşı" yaşamakta olanlardır.

Aslında sadece bu Vakfiye bile, özellikle çarşı ve pazar adları Kırşehir'in o dönemdeki iktisadi durumu ile ilgili önemli ipuçları vermektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bahsedilen dönemde yaşamış olan önemli şahsiyetler ve bıraktıkları miraslar, bize o dönemle ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bunlardan biri de, belki de Kırşehir'in o dönemde iktisadi hayatını en iyi anlamamızı sağlaması bakımından önemli olan Ahi Evran'ın belli bir dönem Kırşehir'de yaşamış olmasıdır. Ahilik, Kırşehir ve çevresinin iktisadi hayatını yönlendiren en önemli teşkilatlanma olarak kabul edilmelidir.

Ahiliğin Doğuşu ve Anadolu'daki İzleri

Öncelikle Ahiliğin Anadolu'da şekillenmesi ve köylere kadar teşkilatlanmasına bakacak olursak bunun politik ve sosyo- ekonomik bir zorunluğun ürünü olduğunu görürüz.

Çünkü bu dönemde Tarih sahnesine birdenbire çıkan Cengiz'in başarıları çok hızlı gelişi ve 1215'de dünyanın en eski ülkelerinden biri olan Çin'e saldırıp başkenti Pekin'i ele geçirerek Çin İmparatorluğunu ortadan kaldırdı. Cengiz bu defa batıya, o zaman Türkistan ve Horosan bölgelerine hakim olan bir Türk devletine, Harzemşahlara saldırdı. 1218-1220 arasında, o çağın, Türklerle meskün, uygar ve çok gelişmiş Buhara, Semerkand, Taşkent şehirlerini yerle bir etti, yakaladığı halkı kılıçtan geçirdi. Tarihin bu en korkunç insan kırımından kaçış, yani Orta Asya'dan Anadolu'ya göç, bu yüzden başladı. O zamanki geleneklere ve kaynakların bize bildirdiklerine göre, saldırcılar, toprağına ve sürüsüne bağlı halka dokunmuyor, göçebe ve köylülerden, yolların açılması ve istihkâm işlerinde yararlanıyorlardı.

Bu insan kırımından kaçanların bir kısmı şüphesiz, o zaman Selçuklular hakimiyetinde bulunan İran'da, geçici yada temelli olarak kalmışlardı; Ama büyük parça Anadolu'ya girdi. Bunların büyük çoğunluğunun, Harzem bölgesi şehir ve kasabalarının esnaf ve sanatkarları olduğu şüphesizdir. İran ve Anadolu'da sanat ve ticaretin bu göçten sonra canlılık kazanması bu kanıyı desteklemektedir.

Bu Asya'dan gelme sanatkar ve tüccar Türklerin yerli tüccar ve sanatkârlar karşısında tutunabilmeleri, aralarında teşkilatlanıp dayanışma sağlamaları, bu yolla iyi, sağlam ve standart mal yapıp satmaları ile mümkün olabilirdi. İşte bu zorunluluk, dini- ahlaki kuralları fütüvvetnamelerde zaten mevcut olan bir esnaf ve sanatkarlar dayanışma ve kontrol kuruluşunun, yani ahiliğin kurulması sonucunu doğurdu. Bu esnaf ve sanatkarlar, yukarıda da dediğimiz gibi İran'da konakladıkları yıllarda belki orada da aynı sosyo- ekonomik zorunluluklarla aynı ya da benzeri teşkilatlar kurmuş olabilirler.

Anadolu'da ahiliğin, doğudaki Moğol saldırısından ve bunun sebep olduğu Türk göçlerinin başlamasından hemen sonra kurulması ve daha önce, fütüvvetin eskiden beri yaygın olduğu öteki islam ülkelerinde böyle bir kuruluşun ya da benzerinin bulunmayışı, bu görüşü kuvvetle desteklemektedir. Öte yandan, deri işçilerinin ve ahiliğin piri Ahi Evran'ın Anadolu'ya gelişi de işte bu sıralardadır (Ellinci Yıl, 1973:24-26).

Aslında, Moğol saldırılarından sonra dağılan Türkmen boylarının, milli duygularını ayakta tutmak, maneviyatlarını yükseltmek için çaba sarfeden Türk büyüklerinden biridir Ahi Evran. Onunla birlikte, Hacı Bektaş, Mevlana Celaleddin Rumi, Baba İlyas gibi Türk büyükleri de aynı amaçla hizmet etmişlerdir. Baba İlyas, yönetimi düzenleme rolüyle, Mevlana, yöneticilere ahlak ve hoşgörü örneği olarak, Hacı Bektaş, göçebe Türkmenlerin ve köylülerin dilleriyle, müzikleriyle, ahlaklarıyla ilgilenererek, Ahi Evran da, esnaf ve sanatkarları bir birlik altında toplayarak ve onlara sanat ve ticaret ahlakı aşılayarak, halka yaşama, direnme gücü verdiler.

Görüldüğü gibi bu süreçte Ahi Evran'ın rolü, halkın ekonomik anlamda bütünleşmesini sağlayarak dağılmanın ve ahlaki yozlaşmanın önüne geçmek olmuştur. Ahi Evran, yüzyıllardır dini, ahlaki alanda önemli bilgiler veren fütüvvet teşkilatından ve onun ilkelerinden faydalanarak ahi birliklerini kurdu. Amacı Türk halkının ekonomik durumunu yükselterek, kimseye el açmadan, alın teriyle, şerefle yaşamının yollarını, bir sanat ve meslek sahibi yaparak göstermekti. İşe debbağ, ayakkabıcı ve saraç esnafını toplayarak başladı. Üstün becerisi ve sağlam ahlak yapısıyla kısa sürede büyük bir şöhrat ve saygı toplayarak kurduğu Ahi örgütünün başkanı oldu (Çağatay, 1997:83-84).

Asıl adı Mahmud Nureddin, takma adı Nimetullah olan Ahi Evran, 1236 yılında Horasan'da doğdu. Köseadağ savaşından sonraki Moğol baskısı ile Anadolu'ya göç eden Oğuz Türkleri arasında Ahi Evran'ın ailesi de vardı. Ailesi ile birlikte önce Konya ya yerleşen Ahi Evran, oradan Denizli ve Kayseri'ye gitmiş, daha sonra Kırşehir'de yerleşti.

Fakir bir ailenin çocuğu olan Ahi Evran önce bir demircinin yanında çalışmaya başlamıştı. Daha sonra debbağlık (deri işlemeciliği) sanatına girerek bu meslekte müstesna bir kabiliyeti olduğunu göstermiş, çalışkanlığı ve kabiliyeti sayesinde iki yılda kalfalığa geçmiştir. Ahilik konusunda ise kendisine Ahi Mahmud ders vermiştir.

Ahi Evran usta olduktan sonra teşkilatta Ahi Şeyhi olarak görev aldı. Kırşehir'de debbağlık sanatını geliştirip yaygın hale getirdi. Daha sonra "Ahi Baba"lığa yükseldi. Ahi Evran, teşkilatına taze bir tanzim ve canlılık getirerek bütün Anadolu'da tanınan bir şahsiyet haline geldi (Ekinci, 1991:23).

Her ne kadar Ahi Evran hakkında çeşitli rivayetler mevcutsa da, kuruculuğunu yaptığı Ahi örgütünün Anadolu'da yerleştirilip yaygınlaştırılmasıyla önemli sonuçlar elde edildi:

- Göçebelikten yerleşikliğe geçiş yani Türk şehirleşmeciliği çok hızlandı.

- On üçüncü yüzyılın ikinci yarısı başlarına dek büyük bir çoğunlukla, Türk olmayan yerli halkın elinde ve tekelinde bulunan sanat ve ticaret iş yerlerine Türkler de sahip olmaya, katılmaya ona canlılık vermeye başladılar.

- Türk esnaf ve sanatkarları, aralarında sağladıkları karşılıklı dayanışma ve güven sayesinde, bölgede imtiyazlı bir duruma geçti ve bunlar, yavaş yavaş şehir ekonomisinde söz sahibi oldular.

Eskiden ahi örgütlerinin bulunduğu kentlerde, kasabalarda "arasta", "bedesten", "uzun çarşı" vb. adlarla anılan türlü meslek ve sanat ürünlerinin sergilendiği görkemli alış-veriş merkezleri vardı. Bunların en ünlüleri, Kırşehir'de Konya'da, Bursa'da Edirne'de İstanbul'da ve Anadolu'nun öteki büyük şehirlerinde bulunuyordu. Ama ne yazık ki, elimizde buraların işleyişine, geleneklerine, kurallarına ve törenlerine ait belgeler çok azdır, olanlar da son yüz, yüzelli yıl öncesine aittir (Çağatay, 1990:10).

Ahiliğin İlkeleri ve Kırşehir Ekonomik Hayatına Etkisi

Ahiliğin temelini fütüvvet teşkilatı ve onun ilkeleri oluşturur. Mertlik, adamlık, yardımseverlik anlamlarına gelen "Fütüvvet" kelimesi esas itibariyle, tasavvufa dayanan, aynı zamanda iktisadi teşekkülleri ve sanat erbabını teşkilatlandırması bakımından da ekonomik hüviyet kazanan bir terimdir. Fütüvvet ehlinin şeyhlerine "ahı" dendiği kaynaklardan anlaşılmaktadır. Eski fütüvvetnamelerde "ahı"nın bir sanat ehli olması, fütüvvet şartları arasında gösterilmektedir. Bu bakımdan fütüvvet ehlinin en önemli özelliği, helal kazanmak ve sanat ehli olmak, herkesi kendisine tercih ederek, yardımsever olmaktır. Fütüvvette esnaf teşkilatıyla, düzen ve merasim tamamıyla iç içedir. Çıracak, usta, yiğitbaşı, ahı, nakıyb şeyh, kahya gibi sınıflar arasında bir üst dereceye geçmek için ehliyet, sanatta yeterlik ve sabır şarttır. Bu yüzden fütüvvet yolu, disipline önem veren bir ihtisas yoludur (Gölpınarlı, 1949:6,88-91).

Namazı bırakmamak, haya, muhtaç olanlara yardım, iyilik gibi özelliklerin yanı sıra, helal kazançta fütüvvetçiliğin şartlarını oluşturur (Gölpınarlı, 1949:218). Ahilik bu şartları esnaf ahlakı ile birleştirerek, esnaf teşkilatının kurallarını ortaya koymuştur. Çünkü ahi (kardeşim) kelimesinin anlamı gereği teşkilat üyeleri, gariplere yardım eder, yemek yedirir, onların bütün ihtiyaçlarını giderir ve zalimlere karşı koyardı. Sanatlarında ise, bu şartların yansımaları olarak dünyanın en iyileri idiler (Cevdet, 2008:149).

Ahileri işlerinde en iyi yapan özellikleri, temelini fütüvvetçilikten aldıkları temel ahlak ve çalışma ilkelerine bağlılıklarından ileri gelmektedir. İyi huylu olmak, cömert olmak, dindar olmak, doğruluktan ayrılmamak gibi genel ahlak ilkelerine sahip olmalarının yanı sıra, çalışma azmi, alın terinin gerekliliği, iş bölümü, kanaatkar olmak, yardımlaşma, usta çıracak ilişkisine riayet, bir sanat sahibi olmak gibi iş ahlakına bağlılıkları, teşkilat yapısının sağlam olmasını sağlamaktadır (Erdem, 2012:25-28).

Dağılmış Türkmenleri bu ilkeler çerçevesinde toplamak için çaba sarfeden Evran'ın işi çok da zor olmamıştır aslında. Çünkü Ahi Evran'ının Anadolu'ya geldiği dönemde Anadolu'da, ilim ve felsefe ehlinin destek göreceği elverişli bir ortam bulunmaktadır. Anadolu Selçuklu sultanları ilmi düşünceye özel bir önem vermekteydiler. Bu ortamın Mevlana, Baba İlyas, Hacı Bektaş'la birlikte Ahi Evran'ın da yetişmesinde önemli bir etken olduğu kesindir. Evran'a göre insanların kurtuluşa ermeleri ve ebedi saadete

ulaşmalarının iki yolu vardır. Bunlar; Peygamberin yoluna uymak ve aklın yolu kabul ettiği filozofların yoluna uymaktır ki, İbn-i Sina'yı bu yolun en üstün insanı saymaktadır (Bayram, 2003:184-185).

Ahi Evran'ın kendi üstün ahlakının da etkisiyle Anadolu'da ki bütün sanatlara pir kabul edilmesi sonucunda Ahi Birlikleri merkezi bir sisteme bağlanmış, Ahi Evran zaviyesi bu birliklerin genel merkezi haline gelmiştir. Artık Anadolu'nun hemen her yerinde Ahi Baba tayini, çıraklıktan kalfalığa ve kalfalıktan ustalığa terfi törenleri Ahi Evran zaviyesi şeyhlerinin icazetiyle yapılmaktadır. Öyle ki bu zaviyenin şeyhleri her yıl belirli zamanlar da Anadolu'yu adım adım dolaşmakta, bütün zaviyeleri denetlemekte ve Ahi Birlikleri içindeki anlaşmazlıkları çözmeye çalışmakta, çıraklık, kalfalık ve ustalığa geçiş törenlerini yönetmektedirler; Ahi Babalar diye Kırşehir'i'nden senenin bir mevsiminde bir takım adamlar Anadolu'ya Rumeli'ye dağılırlardı. Esnaf bunları misafir ederdi. Esnaf mescidi olan yerlerde esnaf mescitlerinde ve ekseriyetle büyük camilerde bir Cuma günü medreselerin icazet merasimine benzer bir içtima olurdu. Esnafın usta, kalfa çıkacaklar, sanata yeni girecekler bu adamların eliyle şed bağlarlar peştamal kuşanırlardı. Bu adamlar Kırşehir'i'ndeki Ahi Evran tekkesi şeyhinin vekilleriydi (Güllülü, 1992:152-154).

Ahi Evran-ı Velinin bir taraftan debbağ olduğu, Kayseri ve Kırşehir'de debbağlık ile geçimini sağladığı bildirilirken öte yandan devrin geçerli olan Tefsir, Hadis, Fıkıh, Tasavvuf, Felsefe ve Tıp gibi bilim dallarında derin bilgiye sahip bulunduğu 20'ye yakın eserinden anlaşıldığı; Ayrıca İbn-i Sina, Maktul Şihabuddin Suhreverdi ve Fahrud-din Razi'den tercüme yapıldığı yazılmaktadır. Kırşehir'e döndükten sonra Sadrettin Konevi'ye yazdığı mektuplarda toplanmıştır (Ulutan, 1986:250).

Debbağ olduğunu kesin olarak bildiğimiz Ahi Evran'ın bu mesleği o dönemde Kırşehir'de de sürdürdüğü ve tanıttığı muhtemeldir. Ancak günümüzde debbağhane bulunmamakla birlikte Tabakhane Mahallesi Kırşehir'de halen vardır.

Ayrıca Kırşehir'de koyun yetiştirmenin de eski bir sanat olduğu bilinmektedir. Kırşehir'de Kayseri'deki ölçüde bir halıcılık sanatı olmamakla beraber, her evde yün kilim dokunduğu da bilinmektedir. Bu açıdan diyebiliriz ki bir yerde koyunculuk varsa orada halıcılık da vardır ve koyun postunun yapağısından yararlanıp her halde derileri atılmıyordu. Derileride kıymetlendirilip meşin, sahtiyan yapıyordu. Aynı olay Orta Asya içinde varittir. Koyun yetiştiren kavimler, koyunların yapağısından keçe, belleme, kilim, halı yapıyor, postlarından ise deri sepiyordu. At yetiştiren ve onları harp seferlerinde kullanan atlı biniciler bir taraftan eğer takımlarını, oklarını muhafaza etmek, çizmeler üretmek için en uygun ve dayanıklı malzeme olarak deri kullanıyordu. Kullandıkları derilerin uzun ömürlü ve dayanıklı olması bunları en iyi şekilde işlemelerine bağlıydı. Debbağlık bu işleme için şarttı. Bu nedenle Orta Asya'da menşeli Türkler debbağlık sanatını çok iyi biliyorlardı (Yelmen, 1986:244). Bu yüzden Kırşehir'de de debbağlığın o dönemde yaygın olması beklenmektedir.

Ayrıca Tahrir defterlerinde Kırşehir'in merkezinde Ahi Evran, Aşık Paşa, Şeyh Süleyman-ı Türkmani, Kaya şeyh gibi zaviyeler ile Caca bey Medresesinin bulunduğu bilinmektedir. Bu tesislerin Anadolu Selçukluları ve Beylikleri döneminde kurulmuş olması, Kırşehir'in özellikle bu dönemde belirli bir kültür vasatına sahip olduğuna işaret eder. Kitabe ve abidelerden tevsik edebildiği kadariyle tarihi Anadolu Selçukluları ile başlayan şehrin, kuruluş ve inkişafında bu tesislerin mühim bir rol oynadıklarını söylemek mümkündür. Yine yukarıda anlatılanlar da Kırşehir'in o dönemde iktisadi ve sosyal açıdan gelişmişliğini gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

Şu bir gerçek ki Kırşehir'in sözü edilen dönemde önemli bir yere sahip olduğu incelememizden çıkan sonuçlarından biridir. Birçok şairin havasını, suyunu, kale ve pazarlarını övdüğü Kırşehir'in bu gelişimini şu faktörlerle izah etmek mümkündür;

-- Orta Anadolu'nun yayla bölgesinde, Kızılırmakla delice çayının kolları arasında, tabii savunaklar, iç höyükler, kaleler ve hisarlar la çevrili bozkır ortasında bol suların beslediği Kırşehir'in coğrafi durumunun özelliği;

-- Oğuz Türkmenlerinin bu alanda toplu ve kaynaşık bir halde bulunuşu;

-- Moğolların tazyiki altında başkent Konya'nın nüfuz ve kudretini kaybetmesi üzerine tanınmış ailelerin, beylerin yavaş yavaş Kırşehir'e sığınışları;

-- O demlerde Anadolu'yu dirlik ve düzene kavuşturan ve Kırşehir de yarı bağımsız bir halde yaşanan Kırşehir beyi Nureddin Caca'nın ve daha önceleri Kırşehir'de ikamete memur edilen Mengüçük oğlu Muzafferüddin Behramşah'ın tesisler vücuda getirerek ilmi ve alimleri koruyuşu; bu güvenli mühit içinde Süleyman Türkmanilerin, Ahievranların, Aşıkpaşaların, Ahmet ve Mesud Gülşehrilerin, Hacıbektaşların yerleşmeleri.

Bütün bunlar belgelerle ispatlanmakla birlikte şehrin öneminin ne kadar devam ettiği, Selçuklulardan sonra, özellikle Osmanlı devleti zamanında adının çok az anılması yeterince açıklığa kavuşmamıştır. Çünkü anlatıldığı kadar şaşalı bir dönem yaşayan şehrin neredeyse birden bire tarih sahnesinden silinir gibi anılmaması, en azından bu kadar önemli bir şehre Osmanlının yatırım yapmaması (ki şehirde Osmanlıya ait neredeyse hiç eser bulunmamaktadır, bulunan eserlerin hemen hepsi Selçuklu dönemine aittir) kapsamlı bir araştırmaya gerek duyulacak niteliktedir. Özellikle debbağlığın piri kabul edilen Ahi Evran'ın Kırşehir'de yaşadığının kabul görmesi, buna rağmen şehirde debbağlıkla ilgili çok az belirtinin olması oldukça ilginçtir. Ancak Tabakhane olarak anılan bir yerin halen şehirde bulunması bu mesleğin zamanın da şehirde varolduğuna işaret olarak kabul edilmektedir. En önemlisi de Bezm-u Rezm'de geçen, Kırşehir hakkındaki kısa bölüm kafalarda soru işareti bırakmaktadır. Esterâbadi'ye göre Kadı Burhaneddin'in halkının fakir ve sayıca az olarak nitelendirildiği Kırşehir'e giderek burayı yenilemesi ve imar etmesi, sözkonusu tarihin de yukarıda anlatılan parlak döneme çok yakın olması akla değişik alternatifleri getirmektedir. Bu dönemde şehrin yıkık olması, savaştan çıkmış olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Alternatif görüşe göre Ahi Evran Mevlananın baş düşmanıdır, Şemsi Tebrizinin katillerindendir, Tebrizi'nin öldürülmesinden sonra Kırşehir'e kaçmış ve burada 14 yıl yaşamıştır, Kırşehir'de liderliğini yaptığı bir isyan başlatmış ve Kırşehir emiri Nureddin Caca tarafından bastırılan isyanda öldürülmüştür. Böyle bir isyanın da şehirde tahribat yapması ve bundan sonra şehrin önemini kaybetmesi muhtemeldir.

Çalışmamda belirttiğim gibi, şehirde iktisadi hayatla ilgili çeşitli ipuçları vardır, ancak bunlar her şehirde olandan farklı nitelikte değildir. Ki Ahi Evran gibi debbağlığın ve esnaflığın piri kabul edilen şahsiyetin şehirde yaşaması dolayısıyla daha güçlü ipuçlarının olması beklenirdi. Bu yüzden Cacabey vakfiyesinde adı geçen meslek ve pazar adlarının ancak bir savaş veya isyan sonucunda şehrin terkedilmesi sonucu eski önemini kaybetmesiyle kayboldukları açıklanabilir.

Ancak şu da bir gerçek ki, özellikle Moğol saldırılarıyla birlikte birçok şehre olduğu gibi Kırşehir'e de bir Türkmen akını olmuştur. Belki de bu sırada çeşitli isim yapmış şahsiyetlerin şehirde hiç olmazsa bir süre kaldıkları anlaşılmaktadır. Nureddin Caca döneminde de şehirde birçok eserin meydana getirildiği açıktır. Söz konusu tarihte

ticaret yolunun şehrin çok yakınından geçtiği savunulmaktadır ki, şehirde han ve hamamların çokluğu da bu tezi onaylar niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Basınoğlu, E., (1981), *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, Filiz Yayınları, Kırşehir.
- Bayram, M., (2003), *Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar*, Kömen Yayınları, Konya.
- Cevdet, M., (2008), *İslam Fütüvveti ve Türk Ahiliği*, çev. Cezair Yarar, İşaret Yayınları, İstanbul.
- Cihan, A., (1990), *Kırşehir ve İlçeleri*, Özgün Matbaacılık, Ankara.
- Cumhuriyetin Ellinci Yılında Esnaf ve Sanatkar, (1973), Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Yayını, Ankara.
- Çağatay, N., (1990), *Ahilik Nedir*, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu Yayını, Yayın No:40.
- Çağatay, N., (1997), *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ekinci, Y., (1991), *Ahilik*, Sistem Ofset, Ankara.
- Erdem, E., (2012), “Anadolu Türk Medeniyetinin İnşasında Ahilik Kurumunun Sosyal ve Ekonomik Katkıları”, II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu, cilt:1, 19-20 Eylül, Kırşehir.
- Esterabadi, Aziz B. Erdeşir-i, (1990), *Bezm-u Rezm*, Çev: Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gölpınarlı, A., (1949), “İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 11. Cilt, no:1-4, İstanbul.
- Gölpınarlı, A., (1990), *Manakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli – Vilayetname*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Güllülü, S., (1992), *Ahi Birlikleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Kılıç, M. E., (?), *Selçuklular Döneminde Kırşehir (XIII, XIV. Yüzyıllarda Kırşehir ve Yöresinin Siyasi, Sosyal, Kültürel ve Dini Tarihi)*, Kırşehir Valiliği Yayınları. Yay.no:33.
- Kırşehir İl Yıllığı, (1968) Ajanstürk Yayınları, Ankara.
- Kırşehir İl Yıllığı 75. Yıl, (1998), *Kültür Şehri Kırşehir (1923-1998)*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Kırşehir Valiliği, (1993), *Kırşehir Tarihi*, Erk Yayınları, Ankara.
- Kocatürk, S., (1982), *Gülşehir ve Felekname*, KB Yayınları, Ankara.
- Önder, M., (1989), *Efsane, Destan ve Öyküleriyle Anadolu Kentleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Önder, M., (1976), *Kırşehir Güldestesi*, Filiz Yayınevi, Ankara.
- Şapolyo, E. B., (1967), *Kırşehir Büyükleri*, San Matbaası, Ankara.
- Tarım, C. H., (1947), *Kırşehir Tarihi*, Kırşehir İl Basımevi, Kırşehir.

- Tarım, C. H., (1938), *Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Kırşehir İl Basımevi, Kırşehir.
- Tarım, C. H., (1948), *Tarihte Kırşehri-Gülşehri ve Babailer, Ahiler, Bektaşiler*, Yeniçağ Matbaası, İstanbul.
- Temir, A., (1989), *Caca Oğlu Nur El-Din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ulutan, B., (1986), "Ahiliğin Ekonomik Önemi", *Türk Kültürü ve Ahilik: XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri*, Kırşehir Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı, Kırşehir.
- Yalçın, O., (1970), *Kırşehir*, Özyürek Yayınevi, İstanbul.
- Yavuz, K., (2000), *Garipname-Aşıkpaşa*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Yelmen, H., (1986), "Ahilik ve Dericilik", *Türk Kültürü ve Ahilik: XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri*, Kırşehir Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı, Kırşehir.
- Yurt Ansiklopedisi, (1983), *Kastamonu, Kırklareli, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Dünü, Bugünü, Yarını*, c.7.